

**UNIVERSITETETS
KULTURHISTORISKE
MUSEER
OLDSAKSAMLINGEN**
Frederiks gate 2
0164 Oslo

Vedlegg 1 / Tilhører
Sak: 00/5753-6

Gårds/bruksnavn Vidarshov	
G.nr./b.nr. 11/1	
Kommune Hamar	Fylke Hedmark
Sogn	Prestegjeld
Eier/ bruker, adr. Werner Christie Vidarshov 2322 Hamar	
Gjelder: Arkeologisk undersøkelse av kokegrop	
Flyfoto	Kartref. ØK-kart: CR 065-5-2
Innber./ rapport/ reg. ved: Snorre Haukalid	Dato 26.10.2000

1. Sammendrag

I perioden 5. og 6 september 2000 foretok Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen, en undersøkelse av en kokegrop på Vidarshov. Det ble tatt ut 4 kullprøver til datering.

2. Bakgrunn for undersøkelsen

I forbindelse med reguleringsplan for gang- og sykkelveg langs Fv. 117 foretok Hedmark fylkeskommune en registrering 26. og 27. oktober 1998. Det ble registrert et automatisk fredet kulturminne (kokegrop). Registreringssjaktene ble fylt igjen.

Den 29. februar oversendte Hedmark fylkeskommune en søknad fra Hamar kommune, teknisk etat, datert 15. februar 2000 om dispensasjon fra lov om kulturminner av 9. juni 1978, § 8, 4. ledd, for et automatisk fredet kulturminne (kokegrop) på Vidarshov.

Universitetets kulturhistoriske museer behandlet saken administrativt 31. juli 2000, og følgende vilkår for dispensasjonen ble satt:

Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen, gir Hamar kommune dispensasjon fra lov om kulturminner av 09. juni 1978, § 8, 4. ledd, for inngrep i automatisk fredete kulturminner (bosetningsspor, ID U27762) på Vidarshov, 11/1, Hamar kommune, Hedmark, jfr. kulturminnelovens § 4, litra a, og vedlagt kart som er stemplet og datert 31. juli 2000.

Tillatelsen gis med vilkår om at Universitetets Oldsaksamling foretar en arkeologisk undersøkelse av bosetningssporet. Undersøkelsene skal bekostes av Hamar kommune.

3. Tidsrom og deltagere

Den arkeologiske undersøkelsen ble utført i tidsrommet 5. og 6. september 2000.

Deltagere på undersøkelsen var:

Snorre Haukalid	feltleder	2 dager
Anne Skullerud	feltassistent	2 dager
John Kristiansen	gravemaskinfører	1,5 dag

4. Værforhold

Det var nydelig høstvær den første dagen. Den andre dagen startet som den første, men det ble etterhvert ganske kraftig regnvær. Det oppstod ingen problemer med dokumentasjonen selv om det regnet.

5. Formidling

Forpakterne på Vidarshov begynte å skjære høstveten den andre dagen undersøkelsen pågikk. De kom innom feltet og fikk en kort orientering.

6. Beskrivelse av lokaliteten

6.1. Områdebeskrivelse

Undersøkelsesområdet ligger på en av de bølgende og skrånende åkrene som strekker seg ned mot Svartelva, bare avbrutt av veier og noe spredt moderne bebyggelse. Det er en vid utsikt ned mot hovedhusene på Vidarshov, med Vikingskipet (hallen) og Mjøsa i bakgrunnen. De nærliggende gårdene er Vang prestegård, Torshov, Finsal og Åker.

6.2. Orientering

Undersøkelsesområdet ligger 100 meter sør fra innkjørselen til Vidarshov gård, og 10 meter vest for Fylkesvei 117.

7. Problemstilling og metode

7.1. Problemstilling

De rike funnene på gården Åker på 1800 tallet, og nyere funn i dette området reiser en rekke problemstillinger. En konsentrasjon av rikdom, som funnene viser, kan tenkes å ha en sammenheng med en konsentrasjon av makt. Det betyr at Åkerområdet kan ha vært et maktsentrum og et sete for en høvding/konge med innflytelse langt utover Hamar-regionen fra omkring 500 e.Kr.

Kokegroper blir ofte funnet i forbindelse med boplasser fra eldre jernalder, og det er i den forbindelse av stor betydning å få dokumentert slike fornminner i dette området. Arkeolog Lars Piløen (1992,1993,1994) har foretatt undersøkelser av bosetningsspor i forbindelse med det såkalte Åker-prosjektet og har også undersøkt kokegroper på Vidarshov. Undersøkelsen av kokegroper ved Fv 117 kan dermed inngå i en større sammenheng og bidra til å kartlegge gårdsbosetningen i dette området.

Den funksjonelle tolkningen av en kokegrop er at man har tent et bål i bunnen av gropen. Etter en stund har bålresten blitt dekket av steiner. Kjøtt og eventuell annen mat har så blitt pakket inn og plassert inntil de oppvarmede steinene før gropen har blitt dekket til med torv. Maten blir på denne måten kokt. Kokegropene kan ha ulike form og størrelse. De fremstår som groper i bakken med innhold av kull og skjørbrent stein. Betegnelsen skjørbrent stein, viser til stein, som har blitt utsatt sterk varme og blitt oppsprukket.

7.2. Metode

Matjorden i pløyselaget ble i undersøkelsesområdet fjernet ved hjelp av gravemaskin, deretter ble området rensket opp med krafse. Nedgravinger vil da fremstå som mørke områder i kontrast til den sterile undergrunnen, som på Vidarshov bestod av morenemasse. Kokegropen ble først tegnet i plan. Plantegningen angir den ytre diameter og viser hvilken masse som ligger synlig i toppen. Deretter ble overflaten dokumentert ved hjelp av svarthvitt- og diasbilder. For å få en videre kunnskap om kokegropens størrelse, form og mulige bruksfase ble gropens ene halvdel fjernet. Man får da et snitt som viser kokegropens form og massens sammensetning i profil, man kan også se om kokegropen kan ha blitt brukt flere ganger. Profilen dokumenteres med tegning og fotos før det blir tatt ut kullprøver til C-14 dateringer. Massen i den utgravde halvdel ble såldet i et "svenskesåld" for finne små og lite synlige gjenstander.

8. Resultater

Etter avtale med Per Johansen i Hamar kommune ble området hvor kokegropen skulle ligge, oppmålt og merket. Kokegropen ble først lokalisert og ca. 200 kvadratmeter ble avdekket i områdene rundt gropen. Det ble ikke funnet nye anlegg i undergrunnen.

Type:	Kokegrop.
Form i flaten:	Tilnærmet rektangulær, med avrundede hjørner.
Form i profil:	Sidene skrår inn, bunn; nærmest flat.
Mål i flaten:	160 X 170 cm.
Snitt i profil:	Ø - V
Dybde i profil:	20 cm.
Liter skjørbrent stein:	4 svarte murerbøtter (15 liter), i utgravd profil. Omtrent 8 bøtter hele gropen.

Kommentar:

Kokegropen er registrert av Hedmark fylkeskommune og ble i den forbindelse gravd frem og det øverste jordlaget ble antagelig rensket bort fra gropen. Toppen på gropen inneholdt derfor mye åkerjord og rester etter nedgravd halm. I dette laget var det mye skjørbrent stein og noe trekull. Størparten av steinene var mindre enn 7 cm og kraftig oppsprukket. I kanten av gropen var det et mer markert kullag, hvor det var mulig å se rester etter hele stokker. Utenfor selve avgrensningen av gropen var det et lag med rødlig jord, antagelig varmepåvirket. Det ble tatt ut prøver av den varmepåvirkete jorden (nr. 1), og jord fra området lengre borte som ikke hadde denne rødlike fargen (nr. 2).

Det ble tegnet en ny plantegning da vi hadde gravd oss ned til ca. 10 cm under overflaten. Det var her to områder med tydelige rester etter stokker. Det ble tatt ut to kullprøver (nr. 1 og nr. 2) fra disse områdene.

I profilen var kullaget mest markert i kantene. Det gikk ned på begge sider og forsetter under overflaten. Litt til venstre for midten av gropen, er det et område uten rester av kull. Overflaten bestod hovedsakelig av skjørbrent stein med noe grusholdig morene og varmepåvirket sand. I profilen var det synlig tre steiner større enn 15 cm. Det er vanskelig å avgjøre om gropen har blitt brukt flere ganger. Det ble tatt ut to kullprøver fra profilen (nr. 3 og nr. 5). Kullprøve nr. 3 er sendt inn til NTH i Trondheim for radiologisk datering (C-14).

Forklaring til tegning i plan og profil.

Stein:

Skjørbrent stein:

Kull-lag:

Spredte kullbiter:

Sand:

Brent sand:

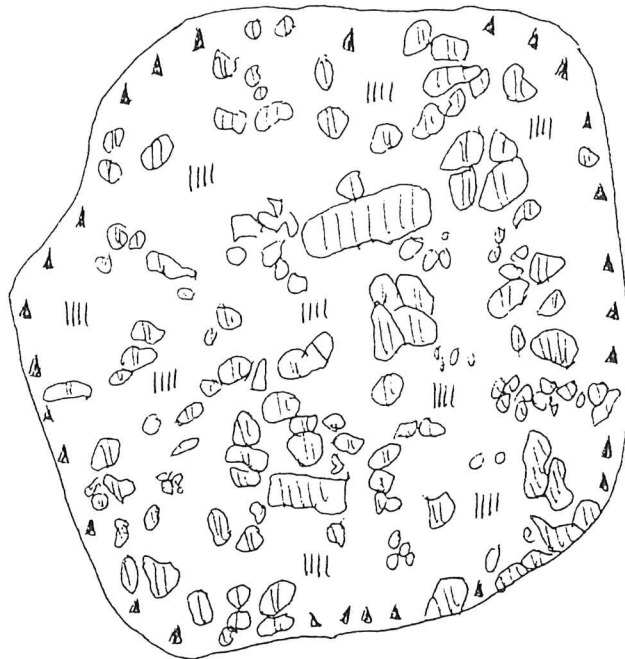
Grus:

Silt:

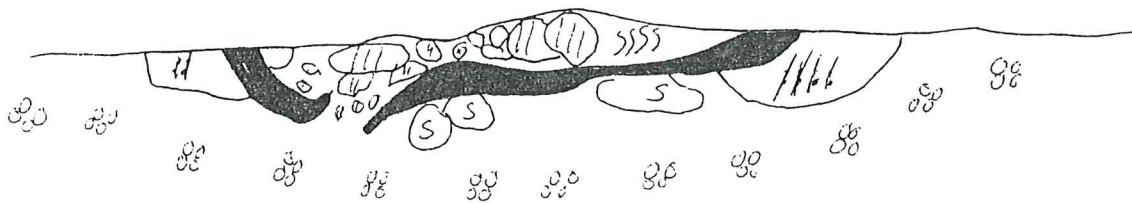
Målestokk: 1:20

Plantegning:

Profiltegning:

9. Avsluttende kommentar

Kokegropen var ca. 160 cm i tverrmål og tilnærmet rektangulær med avrundete hjørner. I bunnen av gropen lå det et klart definert trekull-lag og over det et klart definert lag med skjørbrent stein. Enkelte steder lå det rester etter forkullede stokker.

De fleste kokegropene blir datert til slutten av bronsealderen og eldre jernalder. De ble antagelig brukt til å "koke" mat, men det var neppe hverdagsmaten man tilberedte i disse gropene. I et brev til abbed Mellitius på misjonsferd i England i 601 e.Kr. beskriver pave Gregorius skikken med å slakte budskap som offer til demoner og hvordan kirken skulle forholde seg til dette. Strategien kirken valgte, var å feire festmåltider på de samme helligsteder, som i de hedenske tradisjonene (Narmo 1996). Bruken av kokegroper kan være knyttet til en spesiell måte å tilberede maten på i forbindelse med høytider. Og kanskje har elementer av vår egen mattradisjon, som for eksempel ribbe til jul, røtter tilbake til den forhistoriske kokegropen.

Oslo, 26. oktober 2000

Snorre Haukalid

Litteratur:

- Narmo, L. E. 1996: "Kokekameratene på Leikvin". Kult og Kokegroper. *Viking* 1996. Oslo.
- Piløen, L. 1992: Åker-prosjektet. *Årsrapport* 1992. Hedmark fylkeskommune. Hamar.
- 1993: Åker-prosjektet. *Årsrapport* 1993. Hedmark fylkeskommune. Hamar.
- 1994: Åker-prosjektet. *Årsrapport* 1994. Hedmark fylkeskommune. Hamar.

Liste over vedlegg:

- Vedlegg 1: Fotoliste
- Vedlegg 2: Utsnitt M711: 1916, I
- Vedlegg 3: Liste over trekullprøver og treartbestemmelse. Skjema fra Helge Høeg
- Vedlegg 4: Plan- og profiltegning
- Vedlegg 5: Svarthvitt, kontaktkopi
- Vedlegg 6: Dias
- Vedlegg 7: 4 trekullprøver: nr. 1, nr. 2, (nr. 3, kull som ikke ble sendt til C-14 datering),
nr.5
- Vedlegg 8: 2 jordprøver: nr. 1 (varmepåvirket jord), nr. 2 (vanlig jord)

Vedlegg 1. Fotoliste

Svarthvitt foto, negativnr. 25139, A-nr. 00/175

Nr.	Motiv	Tatt mot	Beskrivelse
1	Blankt		
2	Kokegrop	N	Oversikt
3	"	V	Oversikt
4	"	S	Oversikt
5	"	Ø	Oversikt
6	"	N	Plan
7	"	V	Plan
8	"	V	Plan
9	"	S	Plan
10	"	N	Plan II, 10 cm under topp nivå
11	"	N	Plan II, 10 cm under topp nivå
12	"	S	Plan II, 10 cm under topp nivå, nærbilde av forkullede rester av stokker.
13	"	S	"
14	"	S	"
15	"	N	Profil
16	"	N	Profil
17	"	N	Profil

Dias. Negativnr. 25140, A-nr. 00/175

Nr.	Motiv	Tatt mot	Beskrivelse
1	Blankt		
2	Kokegrop	N	Oversikt
3	"	V	Oversikt
4	"	S	Oversikt
5	"	Ø	Oversikt
6	"	N	Plan
7	"	V	Plan
8	"	V	Plan
9	"	S	Plan
10	"	Ø	Plan
11	"	N	Plan II, 10 cm under topp nivå
12	"	N	Plan II, 10 cm under topp nivå
13	"	N	Profil
14	"	N	Profil
15	"	N	Profil, med utsikt mot Mjøsa
16	"	N	Profil, nærbilde høyre del
17	"	N	Profil, nærbilde venstre del
18	"	N	Profil, med plan

Vedlegg 3. Liste over trekullprøver og treart bestemmelse

Nummer	Kontekst	Mengde i gram	Treart bestemmelse	C-14 datert
1	Tatt ca. 10 cm under toppnivå	716,9		
2	Tatt ca. 10 cm under toppnivå	325.0		
3	Høyre side, i profil		40 biter ble bestemt, 14 Betula (bjørk) sendt til datering og 26 Picea (gran).	
4	Ble ikke tatt inn, lite kull			
5	Venstre side, i profil	1342,8		

Høeg - Pollen, 876 842 262,
Helge Irgens Høeg,
Gloppeåsen 10,
3261 LARVIK

Larvik, 28/9-00.

Til Perry Rolfsen.

Analyse av 1 kullprøve fra Stedkode 27 20 00, Tiltakskode 759008.

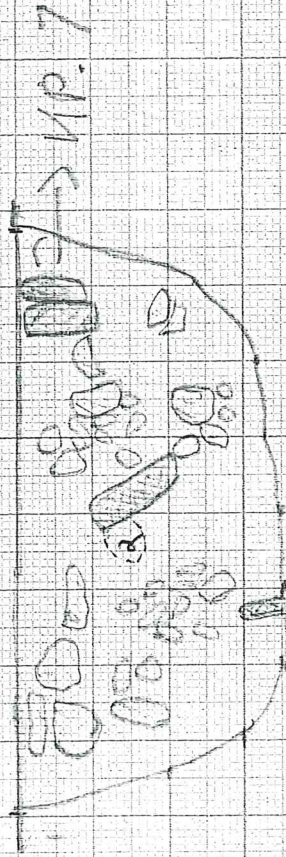
• Det ble bestemt 40 biter. Av disse var 14 Betula (bjerk)
og 26 Picea (gran).

Helge Irgens Høeg

Veel legg 3
Vidovskov 11/1
Hamar k.
Hedmark.
A-m. 00/175

PLANTEGNING II KG

- 5-10cm ned i løse
- Tok av øverste steinlag (inneholdt noe alger)
- Nytt steinlag under, større stein, >10cm
- 2 markante områder med hull (rester av forbrukte starker)

MP. 7

Utdypning nr 7

⊙: hull

⊙ = hull

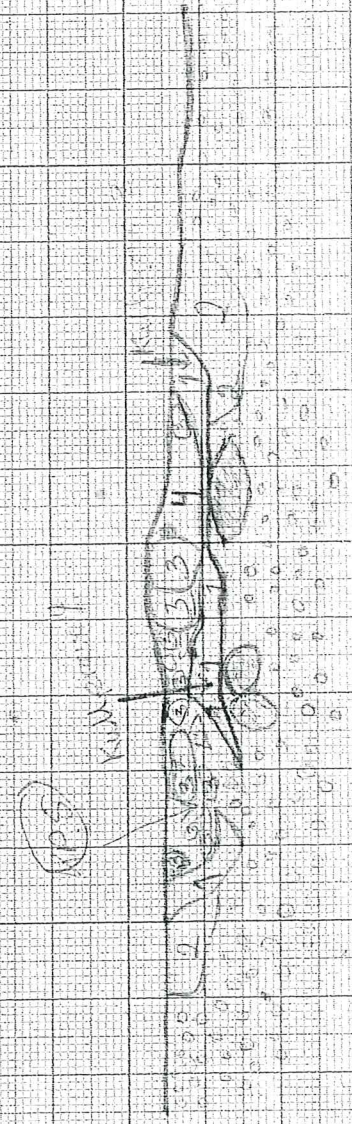
2 hull i 2 felt ca 10 cm under overflate
 ✓/plassering av prøve A

Vidanshor 11/1
 Hanna h
 Hedmark

Vedlegg 4
 Vidanshor 11/1
 Hanna h.
 Hedmark
 A-nr. 00/175

11.01.2000
K.G.

Vidarsløst, Hornar, Hedmark

- 1. Kullag
- 2. Hornar
- 3. Hornar
- 4. Hornar
- 5. Hornar

Kullag 4 ikke fast

2000
STRUKTURNU
PROVER (kull)

ER

DRIFT

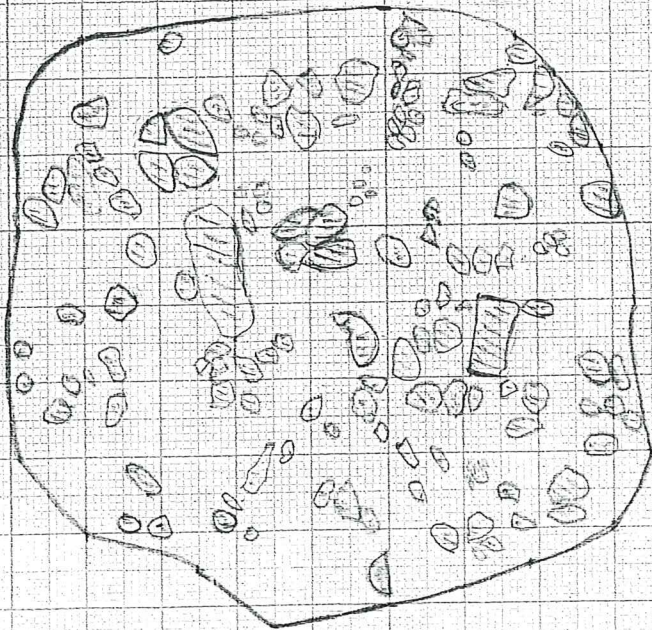
MUSK NOT

kullag

Date

Vedlegg 4
 u/1
 Vidarsløst
 Hornar k.
 Hedmark
 A-nr. 00/175

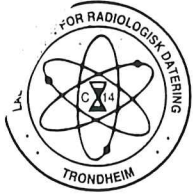
PLANTEGNING KØRSGROP

- Klargrensning
- Sot/Små luldatter (yderkant)
- Måle sten, størrelser med spredningsmønstre (mindre 7cm)
- Kvadratisk form
- Varmepåvirket jord
- 1 søndre ende:
- angrenset med luld, men den store undergrunden
- mange dyngere er en resten af Kørgrop

Videns her 11/1
 Hammer
 Hedmark

Vedlegg 4
 Videns her 11/1
 Hammer k.
 Hedmark
 A-nr. 00/175

LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Adr.: NTNU - Gløshaugen, Sem Sælandsv. 5, 7034 Trondheim
Telefon 73593310 Telefax 73593383

DATERINGSRAPPORT

Oppdragsgiver: Rolfsen, Perry
IAKN/Universitetets Oldsaksamling
Universitetet i Oslo

DF-3092

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Datert del	^{14}C alder før nåtid	Kalibrert alder	$\delta^{13}\text{C}$ ‰
T-14934	Vidarshov, 11/1 Hamar, Hedmark	Trekull Bjørk	4.7 g	1620 ± 70	AD390-540	-26.1*

Dato: 22 DEC 2000

Laboratoriet for Radiologisk Datering

Fred H. Skogseth

Steinar Gulliksen